

Boris
Dundović

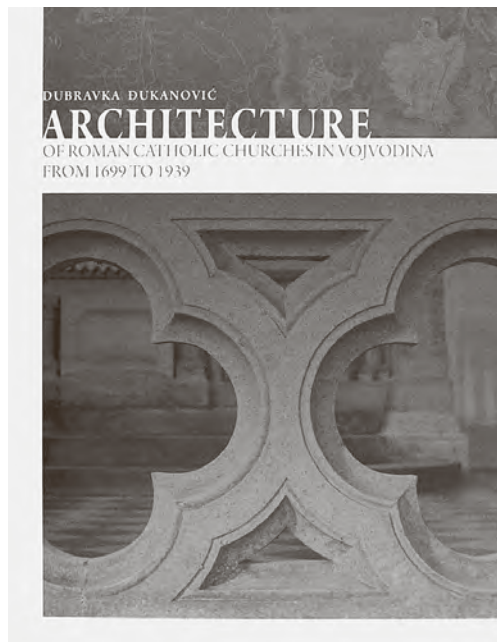
Metodološki uzorna sinteza iz neposrednog susjedstva

Dubravka Đukanović, *Arhitektura rimokatoličkih crkava Vojvodine od 1699. do 1939. godine*, Novi Sad: Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, 2015., 584 str.
ISBN 9788680929279

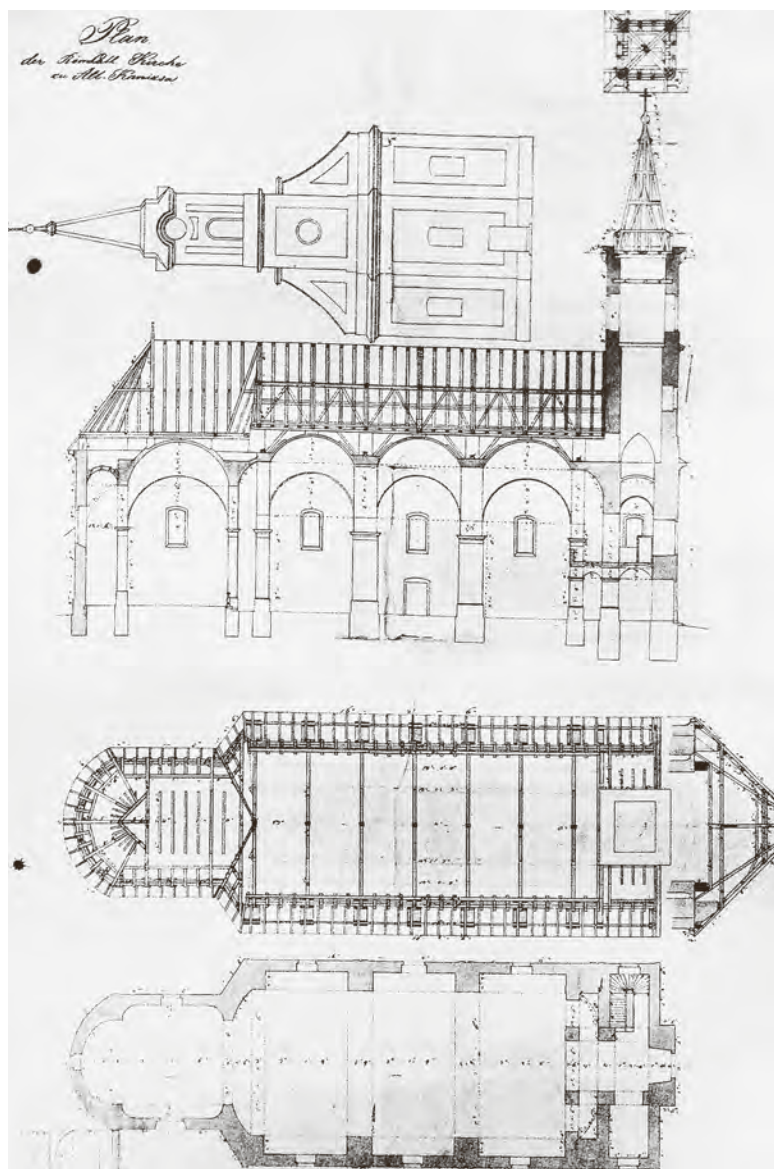
Bogato graditeljsko naslijeđe južnih perifernih predjela bivše Monarhije (od Habsburške pa sve do Austrougarske) rezultat je sinergije snažnih čimbenika identiteta te utjecaja koji – gotovo stotinu godina od konačne razdiobe – predjele i zemlje koje su nekada bile pod Krunom sv. Stjepana imaju moć i danas transnacionalno povezati u jedinstvenu kulturnu regiju. Zato je istraživanje bilo koje vrste i tipa kulturnoga naslijeđa navedenih prostora, posebno u arhitektonski najplodnijem srednjoeuropskom razdoblju od 18. do prve polovice 20. stoljeća, gotovo nemoguće promišljati isključivo unutar današnjih granica te je potrebno uložiti dodatni istraživački napor kako bi se pravilno sagledale linije aktualizacije šire prostorne cjeline.

Knjiga *Arhitektura rimokatoličkih crkava Vojvodine od 1699. do 1939. godine* arhitektice Dubravke Đukanović tomu je dokaz jer pred nama je iscrpna znanstvena sinteza iz koje možemo na novi način sagledati i učiti graditeljsku povijest ovih prostora. Ona je plod autoričina višegodišnjega istraživanja sakralne arhitekture iz srpskih, rumunjskih, mađarskih, hrvatskih, ali i austrijskih, njemačkih te talijanskih izvora. Ono što knjigu čini još vrijednijom jest njena jezična pristupačnost: tekst je priređen paralelno na srpskom i na engleskom jeziku.

I sama autorica ističe kako je zanimanje za vojvođanske rimokatoličke crkve, unatoč

njihovoj iznimnoj monumentalnosti, do sada bio slabijega intenziteta. Slijedom toga su i dosadašnja vrednovanja u zaštiti graditeljskoga naslijeđa na području Vojvodine bila usredotočena gotovo isključivo na pojedinačne primjere, pa tako nailazimo na jako vrijedne opise stila, konstrukcije i prostornih artefakata koji sačinjavaju pojedinačnu građevinu, ali istovremeno je gotovo u potpunosti izostavljen aspekt prostornoga koncepta i razvoja liturgijske arhitekture na tome području, kao što se često zanemaruje i funkcionalna uvjetovanost

←

Rimokatolička
župna crkva
Svetih anđela
čuvara u Kanjiži
izgrađena 1857.
godine:
arhitektonski
projekt Johanna
Wernera iz 1855.
Arhiv Vojvodine,
Zbirka karata i
planova

oblikovanja. Izgradnju rimokatoličkih crkvi u Vojvodini autorica tako smješta u regionalni kontekst te pronalazi paralele i utjecaje iz srednjoeuropskih žarišta, čime se naposljetku može odrediti i izvor stanovitoga tipa crkve. Faktografski iscrpno nabijena komparativna analiza pritom uključuje i funkcionalne, konstruktivne te tehnološke aspekte,

kao što pomno prati ne samo estetsko-umjetničke kriterije razdoblja nastanka nego i građevinu smješta u pomno istraženu konstelaciju političkih, ideoloških i vjerskih utjecaja.

Prva cjelina knjige Dubravke Đukanović tako određuje vremenski, prostorni i teorijski okvir u koji je istraživanje smješteno, a sadrži i kritički pregled

←

Rimokatolička
župna crkva
Svetih anđela
čuvara u Kanjiži
izgrađena
1857. godine:
fotografija
današnjega
stanja. Foto D.
Đukanović

arhivskih i drugih korištenih izvora. Bitna stavka ovoga dijela knjige je i osvrt na prijašnja istraživanja teme rimokatoličkih crkvi na području Vojvodine i ostatka periferije Monarhije, čime se jasno naznačuje kako je ovo istraživanje nadogradnja teme, a da čitatelja čeka jasna i sveobuhvatna sinteza. Potanko je opisano i u kojemu razdoblju su koja

od prijašnjih istraživanja provedena, a kritički se sagledava i dostupnost izvora na područjima pojedinačnih današnjih država, kao što se nudi i jasan kritički pregled institucija koje je autorica obradila kako bi dobila sve ulazne podatke za znanstveno promišljanje.

Čimbenici utjecaja na postanak i razvoj rimokatoličkih crkvi u Vojvodini čine drugu

↑ Interijer nekadašnje jezuitske crkve Sv. Jurja u Petrovaradinu, izgrađene 1701. godine. Foto N. Marković

cjelinu knjige, u kojoj autorica veliku pažnju posvećuje društvenim, političkim i ekonomskim datostima Vojvodine u promatranome vremenskom razdoblju. Nakon osmanskoga povlačenja na samom kraju 17. stoljeća upravo je politička uloga

Monarhije bila ključna da se nasele i revitaliziraju napuštena i opustošena područja, a već stotinu godina kasnije javila se i potreba za modernizacijom te urbanom preobrazbom nastalih naselja. Kako je Vojvodina bila u sastavu ugarskih

nadbiskupija, izgradnju većine crkvi vodili su prominentni peštanski graditelji sve do početka 20. stoljeća. Od velikoga je utjecaja na liturgijsku arhitekturu tako bila i organizacijska struktura vjerskih zajednica, ali i razvoj sakralnoga prostora uslijed promjena u načinu izvođenja liturgijskih obreda, što su teme kojima autorica u svojoj studiji posvećuje dodatnu pažnju.

Ipak, za hrvatske istraživače, znanstvenike i konzervatore, najveći značaj ove knjige jest prvenstveno u njenu metodološkom pristupu. Dubravka Đukanović u svrhu vlastite znanstvene sinteze koristi inovativnu *metodu matrice* koju je 2011. godine inaugurirao Rudolf Klein, arhitekt, povjesničar i teoretičar arhitekture iz Budimpešte, svojom knjigom o ugarskim sinagogama građenim od 1782. do 1918. godine. Ovo je pak prvi primjer sveobuhvatne studije koja bezrezervno preuzima Kleinov metodološki pristup, minimalno ga prilagođuje i primjenjuje unutar svoga istraživačkog obuhvata od čak 240 crkvi. Iznimna uspješnost primjene metode čitatelja-istraživača ne ostavlja ravnodušnim te se nameće pitanje je li metodu moguće sustavno primjenjivati, osim na sakralnoj arhitekturi, i na drugim arhitektonskim vrstama i tipovima?

Zaključcima iz spomenute matrice autorica uspijeva izlučiti osnovnu kronologiju razvoja i opće tipove vojvođanskih rimokatoličkih crkvi temeljenih na osam kriterija, a kriteriji su: vanjski oblik i kompozicija, artikulacija i kompozicija interijera, stilski i dekorativni jezik interijera, stilski i dekorativni jezik eksterijera, rješenje konstrukcije i primjene materijala, kapacitet, položaj crkve u neposrednoj okolini te položaj crkve u naselju. Podjela je izvršena na sedam općih tipova: jednobrodne građevine natkrivene ravnim stropom, jednobrodne građevine s jedinstvenim

svodom unutrašnjeg prostora, jednobrodne građevine raščlanjenoga unutrašnjeg prostora na jednake traveje, jednobrodne građevine s prostorno naglašenim dijelom interijera, jednobrodne građevine križnoga tlocrta, trobrodne građevine te građevine centralne tlocrtne kompozicije. Svaki od navedenih tipova je potanko i opisan.

Iako je osnovna kronologija tipološkoga razvoja smještena u spomenuto razdoblje nakon 1699. godine, autorica vrlo spretno povezuje izvorišta pojedinih oblikovnih i prostornih značajki vojvođanskih crkvi sa srednjovjekovnom ugarskom arhitekturom, poglavito onom vernakularnom, a posebnu pažnju posvećuje i veoma jakom otomanskom utjecaju na arhitekturu promatrane kulturne regije. Također, ukazuje kako su nakon nestanka osmanske opasnosti na ovim prostorima upravo gradovi Kaloča, Pečuh i Zagreb bili prva vjerska središta koja su svoje srednjovjekovne crkve pregrađivala u baroknom stilu, dok su Petrovaradin, Čakovec i Križevci samo neka od naselja koja autorica spominje kao najranija žarišta barokne izgradnje.

Autorica je tako razvoj osnovnih tipova rimokatoličkih crkvi u Vojvodini smjestila u jasan vremenski okvir, a svaki od njih obradila preklapivši pojedinačno obrađene supostojeće kulturne, društvene, političke i vjerske slojeve. Knjiga Dubravke Đukanović izvrstan je pokazatelj kako je recepcija stilskih i tehnoloških dostignuća na periferiji ovisila o intenzitetu i načinu njihove primjene u većim urbanim žarištima Monarhije.

Zbog svoga velikog značaja, ova je studija svim istraživačima graditeljskoga naslijeđa referentni metodološki priručnik, a s obzirom na izniman doprinos u području tipološke klasifikacije, ona postaje temeljem svih daljnjih istraživanja vojvođanskih rimokatoličkih crkvi, kao i sakralne arhitekture cijele kulturne regije. x

KRONIKA POVIJESTI UMJETNOSTI U HRVATSKOJ

Kvartal

GODINA XIV-1|2-2017

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA: **Ivana Mance**
UREDNIŠTVO: **Krasanka Majer Jurišić, Ana Šverko,**
Ratko Vučetić, Danko Zelić
DIZAJN: **Mario Aničić**
PRIJELOM I PRIPREMA: **_ured, Zagreb**
TISAK: **Kerschoffset Zagreb d.o.o.**

IZDAVAČ:

Institut za povijest umjetnosti
Ulica grada Vukovara 68
10000 Zagreb, Hrvatska
tel: +385 1 61 12 047
faks: +385 1 61 12 742
e-mail: kvartal@ipu.hr
<https://www.ipu.hr/article/hr/81/>
kvartal-kronika-povijesti-umjetnosti-u-hrvatskoj
300 tiskanih primjeraka

CIJENA: 50 kuna

ISSN 1334-8671 [TISKANO IZDANJE]

ISSN 1845-4356 [ONLINE IZDANJE]

IZDAVANJE ČASOPISA FINACIJSKI PODUPIRE

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA REPUBLIKE HRVATSKE

aktualno

- 4 ANTUN BAĆE
City in the Making (ili o rušenju dubrovačke Remize)

nova izdanja

- 8 MILAN PELC
Temelji kršćanske ikonografije
Dino Milinović, *Nova post vetera coepit*
- 12 MARIO BRAUN
Zaboravljene tajne zanata
Tajne o bojama. Priručnik za pripravu boja iz 15. stoljeća
- 15 DANKO ŠOUREK
Raznolikost i bogatstvo blaga Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije
Vladimir Magić, Milan Pelc, Mirna Abaffy, *Cimelia Metropolitana. Povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*
- 19 BORIS DUNDOVIĆ
Metodološki uzorna sinteza iz neposrednog susjedstva
Dubravka Đukanović, *Arhitektura rimokatoličkih crkava Vojvodine od 1699. do 1939. godine*
- 24 IRENA KRAŠEVAC
Arhitektura kao okvir zagrebačke kulturne povijesti
Dragan Damjanović, *Vila Živković-Adrowski-Lubienski. Stanari, povijest i opremanje historicističke rezidencije u Jurjevskoj 27 u Zagrebu*
- 30 DARIJA ALUJEVIĆ
Zagrebačka ostavština Ivana Meštrovića
Barbara Vujanović, *Meštrovićev znak u Zagrebu*

izložbe

- 37 MARKO FILIP PAVKOVIĆ
Glazirani sjaj portugalskoga 18. stoljeća
Azulejos: Umjetnost portugalskih keramičkih pločica, Muzej za umjetnosti i obrt
- 43 MARKO ŠPIKIĆ
Slike poratnog Zadra
Zadar. Poslijeratna urbanističko-arhitektonska obnova, 1944.–1958. Kneževa palača Zadar
- 48 NIKOLINA MAĐAR
Začetnik hrvatskog identiteta?
Ivan Kukuljević Sakcinski – začetnik hrvatskog identiteta, Hrvatski povijesni muzej, Gradski muzej Varaždin
- 55 VESNA PERKOVIĆ JOVIĆ
Odnos čovjeka i prostora
Rekapitulacija, retrospektivna izložba Dinka Kovačića
- 63 SANJA CVETNIČ
Intimna slikarska razmišljanja u kontekstu slikarske tradicije
Ljubo Ivančić: Pohvala slikarstvu, Gliptoteka HAZU i Umjetnička galerija Dubrovnik

skupovi

- 87 PETRA BATELJA
Novi susret s nekadašnjom vladaricom
'King' Maria Theresia, međunarodna konferencija, Zagreb

novi znanstveni projekti

71 ANDREJ ŽMEGAČ

**Antun Jančić i fortifikacijska
arhitektura Mletačke Republike/**

Antun Jančić and Fortification
Architecture of the Venetian Republic
- istraživački znanstveni projekt,
voditelj: dr. sc. Andrej Žmegač

73 NINA KUDIŠ

**ET TIBI DABO: naručitelji i donatori
umjetnina u Istri, Hrvatskom
primorju i sjevernoj Dalmaciji
od 1300. do 1800. godine/**

ET TIBI DABO: Commissions and Donors
in Istria, Croatian Littoral and North
Dalmatia from 1300 to 1800
- istraživački znanstveni projekt,
voditeljica: dr. sc. Nina Kudiš

75 DALIBOR PRANČEVIĆ, DORA DERADO

**Pojavnosti moderne skulpture u
Hrvatskoj: skulptura na razmeđu
društveno-političkog pragmatizma,
ekonomskih mogućnosti i estetske
kontemplacije/**

Manifestations of Modern Sculpture in
Croatia: Sculpture on the Crossroads
Between Socio-political Pragmatism,
Economic Possibilities and Aesthetical
Contemplation

- istraživački znanstveni projekt,
voditelj: dr. sc. Dalibor Prančević

zaštita baštine

78 IRENA ŠIMIĆ

**Fotografska ostavština
Nenada Gattina**

82 FRANKO ĆORIĆ

**Konzervatorsko djelovanje
u zaštićenim urbanističkim cjelinama
Dijalozi s baštinom 2017, znanstveno-
-stručni skup povodom Dana
svjetske baštine**

sjećanje

85 NADA PREMIERL

Vanda Ladović (1929.–2017.)

88 NIKOLA ALBANEŽE

Josip Kovačić (1935.–2017.)

90 BARBARA VUJANOVIĆ

Vesna Barbić (1925.–2017.)

92 MIRJANA REPANIĆ-BRAUN

Marija Mirković-Belaj (1935.–2017.)

Nikola Albaneže

povjesničar umjetnosti,
procjenitelj Aukcijske kuće Kontura
n.albanez@inet.hr

Darija Alujević

povjesničarka umjetnosti,
viša stručna suradnica u Arhivu
za likovne umjetnosti HAZU
dalea@hazu.hr

dr. sc. Antun Baće

povjesničar umjetnosti,
viši stručni savjetnik-konzervator
za nepokretna kulturna dobra
u Konzervatorskom
odjelu u Dubrovniku
antunbace@yahoo.com.

Petra Batelja

povjesničarka umjetnosti,
stručna suradnica – doktorandica
u Institutu za povijest umjetnosti
pbatelja@ipu.hr

Mario Braun

povjesničar umjetnosti,
konzervator savjetnik u miru
mario52braun@gmail.com

dr. sc. Sanja Cvetnić

povjesničarka umjetnosti,
redovna profesorica na
Odsjeku za povijest umjetnosti
Filozofskog fakulteta Sveučilišta
u Zagrebu
scvetnic@ffzg.hr

dr. sc. Franko Čorić

povjesničar umjetnosti, docent
na Odsjeku za povijest umjetnosti
Filozofskog fakulteta Sveučilišta
u Zagrebu

mag. ing. Boris Dundović

arhitekt, doktorand u Institutu
za povijest umjetnosti, povijest
graditeljstva i zaštitu spomenika
Tehničkog univerziteta u Beču
boris.dundovic@gmail.com

dr. sc. Irena Kraševac

povjesničarka umjetnosti,
viša znanstvena suradnica
u zvanju znanstvene savjetnice
u Institutu za povijest umjetnosti
ikrasvac@ipu.hr

dr. sc. Nina Kudiš

povjesničarka umjetnosti,
redovna profesorica na Odsjeku
za povijest umjetnosti Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Rijeci
nkudis@ffri.hr

Nikolina Mađar

povjesničarka, muzejska
pedagoginja u Hrvatskom
povijesnom muzeju
nikolina.madar@gmail.com

Marko Filip Pavković

povjesničar umjetnosti, vježbenik
u Muzeju za umjetnost i obrt
pavkovic.marko.filip@gmail.com

dr. sc. Milan Pelc

povjesničar umjetnosti, ravnatelj
Instituta za povijest umjetnosti
mpelc@ipu.hr

dr. sc. Vesna Perković Jović

arhitektica, docentica na Fakultetu
građevinarstva, arhitekture
i geodezije Sveučilišta u Splitu
vesna.perkovic@gradst.hr

dr. sc. Dalibor Prančević

povjesničar umjetnosti,
docent na Odsjeku za povijest
umjetnosti Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Splitu
dalibor@ffst.hr

Nada Premerl

povjesničarka umjetnosti,
muzejska savjetnica u miru
nada.premerl@zg.t-com.hr

dr. sc. Mirjana Repanić Braun

povjesničarka umjetnosti,
znanstvena savjetnica u
Institutu za povijest umjetnosti
mbraun@ipu.hr

Irena Šimić

povjesničarka umjetnosti,
stručna suradnica-dokumentaristica
u Institutu za povijest umjetnosti
isimic@ipu.hr

dr. sc. Danko Šourek

povjesničar umjetnosti,
docent na Odsjeku za povijest
umjetnosti Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
dsourek@ffzg.hr

dr. sc. Marko Špikić

povjesničar umjetnosti,
izvanredni profesor na Odsjeku za
povijest umjetnosti Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
mspikic@ffzg.hr

Barbara Vujanović

povjesničarka umjetnosti,
viša kustosica u Atelijeru
Meštrović
barbara.vujanovic@mestrovic.hr

dr. sc. Andrej Žmegač

povjesničar umjetnosti,
znanstveni savjetnik u Institutu
za povijest umjetnosti
azmegac@ipu.hr